

Икономическа свобода и световната бедност

Сет Нортън и Джеймс Д. Гуортни¹

ВЪВЕДЕНИЕ

Премахването на бедността е един от най-важните световни проблеми, пред които се изправят икономисти, политици и загрижени граждани. Има няколко причини за това. Първо, Теодор Шулц (1980) отбелязва, че по-голямата част от световното население е бедно и този факт превръща намаляването на бедността в основен въпрос пред икономистите. Учени като Лукас (1988), Норт (1981) и Сото (1990) разпространяват това послание в различни интелектуални среди. Второ, разрастването на търговията и капиталовите потоци през последното десетилетие, част от т. нар. „глобализация“, води до по-голямо внимание по отношение на разликите в доходите, стандарта на живот и положението на бедните слоеве (особено тези, които живеят в най-бедните страни) в различните държави. Трето, съвременните комуникационни технологии и транспорт правят бедността видима в световен мащаб. Това дори привлича вниманието на знаменитости като ирландската рок-звезда Боно. Явно опитите за изкореняване на световната бедност вече се асоциират и с престиж.

Появява се разбирането, че заличаването на световната бедност е свързано с насочена помощ от страни с висок доход към страните с по-нисък. Това виждане е ясно изразено в Целите на хилядолетието за развитие на ООН. Застъпено е и в наскоро излязлата и популярна книга на Джефри Сакс „Краят на бедността“ (2005). Сакс твърди, че елиминирането на крайната бедност е просто и лесно постижимо, ако богатите държави са склонни да поемат ангажимент и да предоставят необходимите средства на по-бедните страни, особено тези в Африка. Всъщност книгата на Сакс може да се разглежда като защита и обосновка на Целите на хилядолетието за развитие, продиктувани от критиките на лидери на индустриализираните страни за неспособността за утвърждаването на целите и субсидирането на стратегиите, свързани с тях.

Други анализатори твърдят, че възгледите на Боно, Сакс и другите поддръжници на Целите на хилядолетието за развитие са нереалистични, разточителни и дори контра-производителни. Книгите на Уилиъм Истърли (2006) и Пол Колиър (2007) застъпват тази по-малко оптимистична перспектива. И двамата автори критикуват подобен подход за справянето с бедността и изразяват значително съмнение, че проектът на хилядолетието за развитие на ООН ще постигне желаните цели.

Всички тези фактори допринасят за нарастващия интерес и активната дискусия за причините за бедността и намаляването ѝ. В настоящия труд ще се разгледат измерителите на бедността, което ще направи възможно проследяването ѝ още от 1980 г. в голям брой държави, представляващи приблизително 90% от населението в по-малко развития свят. Базирайки се на предишно проучване, показващо, че икономическата свобода е право пропорционална на

---

¹ Джоузеф Конърс оказва съдействие при изготвянето на този документ. Авторите изразяват благодарност и към П. Дж. Хил, Ян Васкез и двама анонимни автори при първоначалния етап на тази глава.

качеството на живот на бедните (Нортън 1998, 2003), ще изследваме връзката между икономическата свобода и намаляването на бедността. Джефри Сакс твърди, че икономическата свобода е „мантра“ за „бързи решения“ и е концепция, служеща като „заместител на анализа“ (2005: 318-19). Другото му твърдение е, че икономическата свобода не е свързана с намаляването на бедността в Субсахарска Африка (2005: 320). Тези разбирания ще бъдат разглеждани в рамките на настоящите институции и политики в региона и тяхното предсказуемо въздействие върху процеса на растеж.

ИЗМЕРИТЕЛИ НА СВЕТОВНАТА БЕДНОСТ

Бедността е комплексен термин с широка употреба (Дийтън, 2006). Някои от подзначенията му са свързани с доходния статус или отсъствието на икономически растеж. В друг контекст може да се асоциира с неравенство. Популярната употреба на термина включва и отсъствие на здраве или наличие на условия, които застрашават здравето. Поради това има както парични, така и непарични аспекти на бедността. Първоначално се появяват измерители, свързани главно с дохода на глава от населението, а по-късно и с доста елементи от „основните нужди“ на хората, включително изхранване, здраве, глад, образование и смъртност.

По който и да е стандарт – базиран на доходите или на качеството на живот – бедността е повсеместна. На този свят живеят приблизително шест милиарда човека. Вероятно около пет милиарда могат да бъдат класифицирани като бедни. Почти един милиард живеят с по-малко от 1 долар на ден, измерено с покупателната способност на долара през 1990 г. Те се определят като „крайно бедни“. Останалите бедни са в по-добро положение, но според повечето измерения на съвременния живот мизерстват или са заплашени от мизерия. При измерването на база качеството на живот, въздесъщността на бедността също се проявява. В най-малко 28 страни една трета или повече от населението няма достъп до безопасна питейна вода. На кратко – независимо как я измерваме, бедността е широко разпространена по света.

Прочутите Цели на хилядолетието за развитие на ООН също така подчертават комплексния характер и повсеместността на бедността. Нека разгледаме техните детайли. Те трябва да: 1) елиминират крайната бедност и глада; 2) постигнат всеобщо първоначално образование; 3) подпомогнат равенството на половете и равнопоставеността на жените; 4) намалят детската смъртност; 5) подобрят здравето на майките; 6) се борят с СПИН, малария и други заболявания; 7) осигурят екологична стабилност и 8) развият световното партньорство за развитието.

По тази причина Целите на хилядолетието за развитие пасват добре на концепцията за бедността, основана както на доходите, така и на качеството на живот.

АЛТЕРНАТИВНИ ИЗМЕРИТЕЛИ НА БЕДНОСТТА

Поради комплексността на бедността и значителните трудности при измерването на доходите на гражданите в най-бедните държави, е уместно да разгледаме както паричните, така и непаричните индикатори на бедността. Още повече, че непаричните индикатори са по-лесно разбираем измерител.

Измерители, базирани на дохода

Обикновено бедността, базирана на дохода се мери с броя на хората, които живеят с под \$1 или \$2 на ден (линии на бедността), измерено по метода на покупателната способност и в щатски долари от 1990 г. Тези мерки са стандартизирани, въпреки че е трудно да си представим как хората могат да оцелеят с такъв оскъден доход. Преимуществото при използването на този индикатор е, че той осигурява измерване на бедността във времето. Ако покупателната способност за стоките и услугите нараства през различни периоди, процентът на хората под прага на \$1 или \$2 ще се понижи. Тези измерители имат и присъщ аспект на разпределението, защото процентът на хората с доходи под прага представлява частта от населението, която изглежда е пропуснала ползите от икономическия растеж.

Измерители, базирани на качеството на живот

През последните години ООН изгражда алтернативен измерител на бедността, който не е базиран на дохода. През 1997 г. в Доклад за човешкото развитие е представен Индекс на човешката бедност (Human Poverty Index - HPI). Целта е да се изгради по-широко понятие за бедността, което не се измерва само с паричния фактор.

Индексът комбинира няколко индикатора, свързани с липсата на благополучие. Първият индикатор е частта на хората, които не се очаква да оцелеят до 40-годишна възраст. Вторият е частта на хората в зряла възраст, които са неграмотни и по тази причина са изключени от ползите и привилегиите на четенето и комуникацията. Третият индикатор е комплексен и се състои от частта на хората, които не получават здравни услуги; тези, нямащи достъп до безопасна питейна вода и частта на недохранените деца под 5-годишна възраст. Всички компоненти са комбинирани в индикатор със стойности от 0 до 100.²

Индексът е пресметнат за повечето по-малко развити държави, но не и за държавите с висок приход, както и за годините преди 1995 г. Все пак някои от компонентите на Индекса и други непарични индикатори за бедността са измерени за много страни и за по-дълъг период от време, като осигуряват информация за промените в бедността през последните десетилетия.

На фигура 1 са представени различните измерители на бедността, използвани в настоящия документ и техните източници. Те са процентът на населението, което живее с по-малко то \$1 на ден (или \$2 на ден) по стандартизирани международни цени. Първата категория хора се смята за „крайно бедни“, а втората – за „умерено бедни“. На същата фигура са представени и непаричните индикатори на бедността, които ще се анализират. Несъмнено, увеличаването на величината на променливи като достъпа до питейна вода е показател за подобрене на качеството на живот и намаляване на разпространението на бедността. Обратен е случаят с променливи като детската смъртност или процента на населението с недостатъчно храна.

За да се улеснят промените, скалата на непаричните индикатори е подредена така, че по-високите стойности винаги са индикатор за по-ниска бедност и растеж на благополучието. Например вместо детска смъртност на 1000 е представен размерът на оцеляване и така по-високата стойност означава подобрене на благосъстоянието. В първоначалната си същност, увеличението на Индекса по 100 точковата скала е индикатор за намаляване на благосъстоянието на бедните, а сега скалата е обърната.

---

² През последните години индикаторът, свързан с здравните услуги се изключва от Индекса, защото за много държави няма надеждни данни за оценка на здравеопазването.

Фиг.1: Описание и източници на различните измерители на бедността

\$1 на ден

Процент на населението, което живее с по-малко от \$1,08 на ден по международни цени от 1993 г. (или \$1 на ден по цени от 1990 г.).

Източник: ООН, Доклад за човешкото развитие (1997; 2004); Световна банка, Индикатори за световното развитие

\$2 на ден

Процент на населението, което живее с по-малко от \$2,15 на ден по международни цени от 1993 г. (или \$2 на ден по цени от 1990 г.).

Източник: ООН, Доклад за човешкото развитие (1997; 2004); Световна банка, Индикатори за световното развитие

Подобрена вода

Процент на населението с достъп до безопасна вода.

Източник: Световна банка, Индикатори за световното развитие

Продължителност на живота

Продължителност на живота на новородените, ако се запазят настоящите условия

Източник: Световна банка, Индикатори за световното развитие

Оцеляване на децата до 1 година

Броят на децата, оцелели до една година от раждането на 1000 живородени. Това е равно на 1000 минус величината на детската смъртност.

Източник: Световна банка, Индикатори за световното развитие

Оцеляване на децата до 5 години

Броят на децата, оцелели пет години от раждането на 1000 живородени. Това е равно на 1000 минус величината на детската смъртност до 5 годишна възраст.

Източник: Световна банка, Индикатори за световното развитие

Лекари на 1000 човека

Броят на дипломираните по медицина, работещи на територията на държавата по професията си на 1000 души.

Източник: Световна банка, Индикатори за световното развитие

Достатъчно храна

Процентът от населението, които получават достатъчно храна. Това е равно на 100 минус процентът от населението, за което храната е недостатъчно за набавяне на необходимата на тялото енергия.

Източник: Световна банка, Индикатори за световното развитие

Индекс на човешката бедност

Мярка за процента от населението, лишено от дълъг и здравословен живот, знание и приемлив стандарт на живот. Компонентите в индекса са: процентът на тези, които не доживяват 40 години, процентът на неграмотните в зряла възраст, процентът на хората без достъп до безопасна питейна вода и процентът на недохранените деца. Индексът приема стойности от 0 до 100. В първоначалния му вид по-високите стойности отговарят на по-голяма бедност, но сега скалата е обърната и по-високите стойности представят намаляване на бедността и увеличаване на благосъстоянието.

Източник: ООН, Доклад за човешкото развитие, 2004

КАКВО СЕ СЛУЧВА С РАЗМЕРА НА СВЕТОВНАТА БЕДНОСТ?

За значителен брой държави величината на бедните, които живеят с \$1 и \$2 на ден е известна за различни години след 1995 г. Все пак тези данни са непълни. При търсенето на инструмент, който може да се използва за попълване на липсващите стойности, става ясно, че има ясна зависимост между детската смъртност до 5 годишна възраст и двудоларовата бедност и това важи за голям брой държави през различни периоди от време. Така този инструмент е използван, заедно с БВП на човек от населението, за оценка на липсващите стойности за двудоларовата бедност за много страни на 5-годишни интервали за годините от 1980 до 2000 г. и за 2004 г. Еднодоларовата бедност е тясно свързана с двудоларовата. Докато еднодоларовата бедност е по-ниската, страни с висока двудоларова бедност имат и съответстващо висока еднодоларова бедност. По този начин данните за двудоларовата бедност могат да се използват за изчисляване на еднодоларовата. В бележките под Приложение 1 са представени допълнителни детайли за тези сметки, а таблицата предоставя информация за еднодоларовата и двудоларовата бедност в 79 малко развити държави през различни години за периода от 1980 г. до 2004 г.

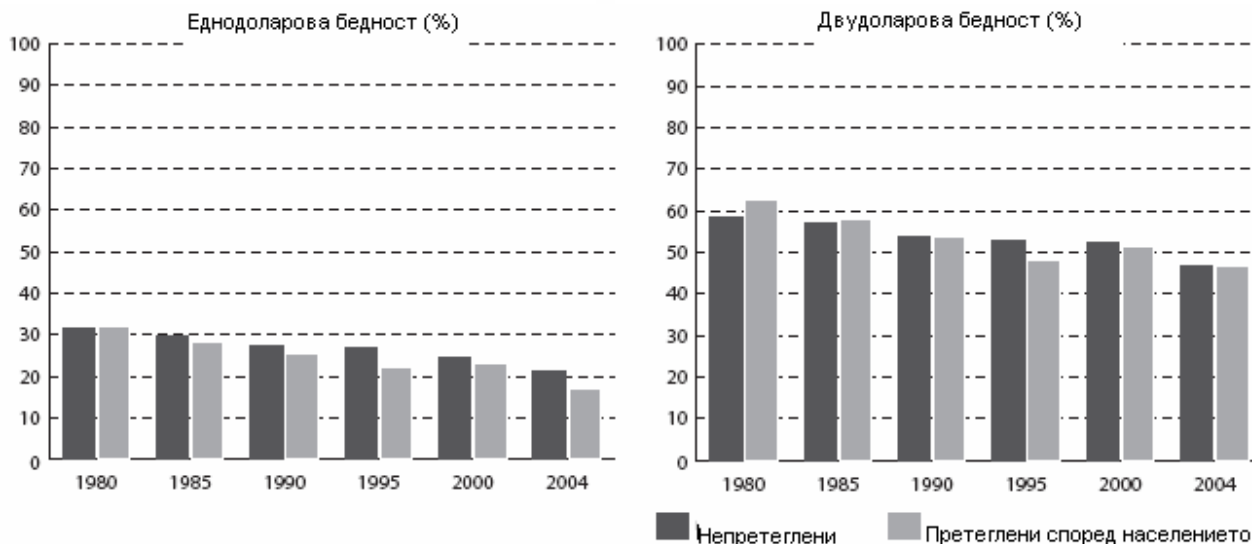
Населението на 79-те държави от приложението е 4,8 милиарда, приблизително 90% от всички граждани на най-малко развитите страни за периода от 1980 до 2004 г. Поради факта, че еднодоларовата и двудоларовата бедност не се измерват в много от развитите страни, не е възможно да се оценят техните стойности. Те обхващат население от около 800 милиона.

Фигура 2 представя графично средните стойности на еднодоларовата и двудоларовата бедност в развиващите се страни от Приложение 1 за различни години от 1980 до 2004 г. Представени са както според претеглените, така и непретеглените стойности. Непретеглената величина е средната за целия набор от страни с данни за годината. Броят на страните, за които данните за бедността са известни са 65 през 1980 и 78 през 2004 г. В случая на претеглените стойности е взет предвид броя на населението в държавата. По този начин по-голямото население държави като Китай и Индия имат по-голям дял при пресмятането, когато е използван методът според теглото. Той осигурява по-точна оценка на бедността за дадените страни.

През 1980 г. средните величини на претеглената и непретеглената еднодоларова бедност са приблизително 32%, показвайки, че около една трета от населението в развиващите се страни има доход, по-малък от \$1 на ден. Еднодоларовата бедност намалява с постоянен темп между 80-те и 90-те години. До 2004 г. непретеглената стойност пада до 21,5% от населението. Претеглените стойности намаляват дори с по-голям темп до 16,9% през 2004 г. Така претеглената стойност показва, че всеобщата еднодоларова бедност в развиващите се страни намалява близо два пъти между 1980 и 2004 г.

Непретеглената двудоларова бедност намалява от 58,5% през 1980 г. до 47% през 2004 г. Претеглената намалява с 16 процентни пункта от 62,9% през 1980 до 46,9% през 2004 г. Това намаление от 16% при претеглената двудоларова бедност се доближава доста до същото процентно намаление при еднодоларовата бедност за дадения период.

Фигура 2: Процент на населението в развиващите се страни, живеещо с \$1 и \$2 на ден, 1980 – 2004 г.

Източник: Използвани са данни от Световната банка, Индикатори на световното развитие и ООН, Доклад за човешкото развитие; вж. Приложение 1 за детайли.

Бележки: Тези фигури са за 79 страни (изброени в Приложение 1), включващи приблизително 90% от населението в най-малко развитите държави. Броят на страните, за които има налични данни варира от 65 през 1980 до 78 през 2004 г. Изчисленията са само за държавите, за които има данни през всички години от периода, а средните стойности са идентични с представените по-горе.

Както бе отбелязано по-рано, тези данни се отнасят за близо 90% от световното население, живеещо в най-малко развитите страни по света. Поне 800 милиона души от високоразвитите страни са изключени от тези изчисления. Без съмнение, делът на хората с доход от \$1 или \$2 на ден е значително по-малък в изключените високоразвити страни. Затова общата стойност на бедността по света е по-малка от представената на Фиг. 2.

И двата вида бедност показват, че има прогрес от 1980 г. насам. Също така показват, че малко повече от един на шестима човека в слаборазвитите държави има доход по-малко от \$1 през 2004 г. и почти половината от населението в тези държави има доход по-малък от \$2 на ден.

Фиг. 3 представя данни по няколко измерителя на бедността, базирана на качеството на живот за различни периоди от началото на 80-те до 2005 г. Тези индикатори са подобни на представените от ООН в Индекса на човешката бедност. Данните във фиг.3 включват повече държави от тези във фиг.2 като са посочени и данните във високоразвитите държави. Тенденцията при индикаторите, базирани на качеството на живот е същата, както при едодоларовата и двудоларовата бедност.

Средните стойности на всички непарични измерители се увеличават във времето, показвайки прогрес в условията и намаляване на бедността. Например, на всеки 1000 деца под 5-годишна възраст, над 23 деца повече оцеляват през първите 5 години от живота си за периода от 2001

до 2005 г. в сравнение с периода от 1981 до 1985 г. Това означава, че в нация с 1 млн. деца до 5-годишна възраст има 23000 смъртни случаи и скърбящи родители по-малко.

Емоционалният ефект от детската смъртност, свързана с бедността, също намалява. По-малко драматично, но с не по-малка важност, процентът на хората, имащи достъп до безопасна питейна вода се увеличава със средно 6% през разглеждания период, а средната продължителност на живота се увеличава от около 64 години до над 68 години – внушително като се има предвид епидемията от СПИН.

Накратко - както паричните, така и непаричните индикатори показват, че бедността значително е намаляла от 1980 г. насам.

Фигура 3: Алтернативни индикатори на световната бедност, 1981 – 1985 до 2001 – 2005 г.

Индикатори /брой държави/	1981-1985	1986-1990	1991-1995	1996-2000	2001-2005
Население с достъп до подобрена вода (%) /96/	-	80,1	82,4	84,7	86,2
Очаквана продължителност на живота (год.) /122/	64,4	65,8	66,4	67,1	68,1
Продължителност на живота (‰) ¹ /118/	947,7	953,1	957,0	961,3	964,6
Оцеляване до 5-годишна възраст (‰) ¹ /106/	918,3	926,9	932,8	938,3	941,9
Лекари (на 1000 души) /71/	1,3	1,5	1,6	1,8	1,9
Население, което има достатъчно храна ² /103/	83,3	-	83,1	83,6	85,3

Бележка 1: Изчисленията са базирани на равнището на детската смъртност и респективно на смъртността на децата до 5-годишна възраст. Тук те са представени като равнища на оцеляване (т.е. 1000 минус стойността на смъртността), така че увеличението в стойността е показател за подобряване.

Бележка 2: Изчисленията са извлечени от данните за недохранване. Тук е представено като достатъчно хранене (т.е. 100 минус недохранените като процент от населението), така че по-голямото число също показва подобряване.

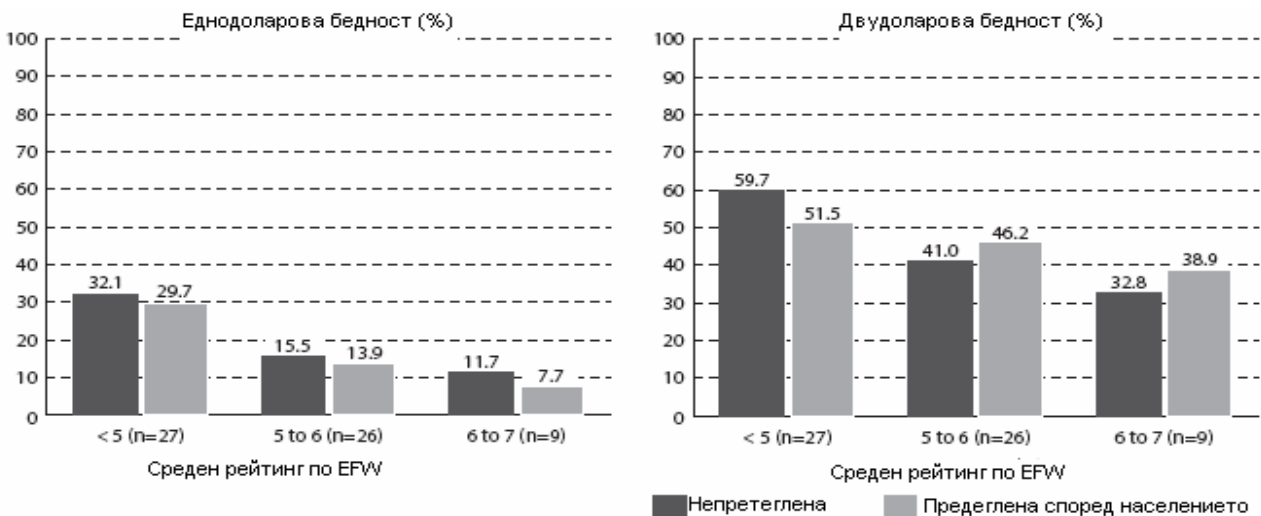
Източник: Световна банка, Индикатори на човешкото развитие. Всяка страна е включена, ако за нея има налични данни през всички посочени години и е част от Икономическата свобода по света: годишен доклад за 2000 г. Докато броят на държавите се различава при различните индикатори, той е същият през различните времеви периоди за всеки индикатор.

КАК ИКОНОМИЧЕСКАТА СВОБОДА ВЛИЯЕ НА БЕДНОСТТА?

Много изследвания показват, че страни с по-голяма икономическа свобода, отчитат по-бърз растеж и достигат по-високи нива на доход на глава от населението, отколкото по-малко свободните общества (Бергрин, 2003; Кол, 2003; Доусън, 1998, 2003; де Хаан, Лундстром и Струм, 2006; Истън и Уокър, 1997 г.). Нормално е този растеж да резултира в по-малко бедност. Използвайки различни издания на *Икономическата свобода по света* (Economic Freedom of the World – EFW), сега ще изследваме този въпрос.

На фиг. 4 най-слабо развитите страни са разделени на три категории: тези, които имат усреднен EFW рейтинг под 5 за периода 1980 – 2000 г.; тези с усреднен EFW рейтинг от 5 до 6; и тези с усреднен EFW рейтинг между 6 и 7. Тъй като за развитите и някои от успешно развиващите се страни като Чили, Южна Корея и Малайзия няма данни, във включените няма държави с EFW рейтинг над 7 от 1980 до 2000 г.

Фигура 4: Икономическа свобода, 1980 – 2000 и еднодоларова и двудоларова бедност за развиващите се страни

Източник: Данни от Световната банка, Индикатори на световното развитие; ООН, Доклад за човешкото развитие и Икономическата свобода по света: годишен доклад 2008. Метод на изчисление на равнищата на бедност - вж. Бележката в Приложение 1. Тук са включени 65 държави, за които са налични нивата на бедност за 2004 г. и рейтинг по EFW от 1980 до 2000 г.

Фиг. 4 илюстрира средните нива на еднодоларовата и двудоларовата бедност през 2004 г. за трите категории държави. Показани са както претеглените (според населението), така и непретеглените стойности. Ако икономическата свобода има значение, то средните нива на бедността за по-свободните икономики следва да бъдат по-ниски. Непретеглената еднодоларова бедност е 32,1% през 2004 г. за страни с рейтинг от EFW по-малко от 5, но само 11,7% са страни с рейтинг между 6 и 7. Еднодоларовата бедност в средната група е между двете крайни нива. Според претеглените стойности тенденцията при еднодоларовата бедност е подобна. Както е показано на фигурата, двудоларовата бедност намалява от 59,7% до 41,0% и накрая до 32,8% като се движим от най-малко към по-свободните икономики. В случая на претеглените значения, разликата между по-свободните и по-малко свободните икономики е по-малка, но все пак значителна.

Хората с доход по-малък от \$1 или \$2 на ден почти не са се докоснали до ползите от търговията, специализацията, кооперирането и икономите от мащаб. Докато всички възможни ползи от споменатите източници са блокирани от политически фактори, физически пречки и липса на транспортни и комуникационни мрежи, тези хора оцеляват отглеждайки малко плодове и зеленчуци на малко земя, строейки подслони с каквото намерят и търгувайки с ограничени количества продукция с хора от съседни села. Няма как тяхното икономическо състояние да се промени драматично, докато не се поставят в условията на разменна икономика. Икономическата свобода прави това възможно. Поради това по-ниските нива на бедност на по-свободните икономики са напълно очакван резултат³. Освен

³ Използван е и регресионен анализ за изследване на данните във фигура 4. Когато средният рейтинг по EFW от 1980 до 2000 г. е регресиран по еднодоларова бедност от 2004 г., един пункт покачване в EFW

това силната връзка между по-голямата икономическа свобода и по-ниското ниво на бедността, както се вижда на фиг. 4, вече е ясна, имайки предвид, че тези данни включват само най-слабо развитите страни (less-developed countries - LDCs) и дори изключват най-свободните икономики.

Първоначалната идея на Целите на хилядолетието за развитие е да се намали крайната бедност (тези, които живеят с \$1 на ден) на половина. Данните във фиг. 4 показват, че първата стъпка е в подпомагането на институциите и политиките в изграждане на икономическа свобода в най-слабо развития свят. В края на краищата, най-свободните от LDCs вече имат еднодоларова бедност, която е значително по-малко от половината от най-малко свободните LDCs.

Фигура 5 показва връзката между икономическата свобода и непаричните индикатори на бедността. Данните за много страни са известни, включително за тези с висок доход и среден EFW рейтинг над 7 между 1980 и 2000 г. Така индикаторите за бедност са представени в четири категории според класирането им в EFW: с рейтинг по-малко от 5, между 5 и 6; между 6 и 7 и над 7. Тези категории могат да се нарекат и като несвободни, средно несвободни, средно свободни и свободни икономики. Индикаторите според качеството на живот се отнасят за по-съвременен период от 2001 до 2005 г. Както бе отбелязано по-рано посоката на скалата на непаричните променливи е такава, че по-високата стойност винаги е индикатор за по-малка бедност и подобряване на благосъстоянието.

В по-скоро несвободните икономики 72,6% от населението има достъп до безопасна питейна вода, с сравнение със 100% в по-скоро свободните икономики. Средните две групи са между тези две крайности. Съсредоточавайки се върху чистата вода като източник на здраве и благоденствие и високите разходи за добиване на чиста вода, ефектът на разликата в процентите е забележителен. Да разгледаме продължителността на живота. Движейки се от най-малко свободните, през средните и до най-свободните икономики, този индикатор нараства. Продължителността на живота в най-свободните икономики е малко повече от 20 години по-голяма от тази в несвободните. На всеки 1000 раждания в свободните икономики има 64 повече оцелели бебета за година, отколкото в несвободните икономики. Разликата в детската смъртност до 5-годишна възраст е дори по-голяма със средно 109 повече на 1000 родени в свободните икономики. Също така лекарите на 1000 човека са два пъти повече в свободните държави. Недохранването засяга повече от една четвърт от населението на най-малко свободните икономики и само малка част (около 2,5%) в свободните. Значителна е и разликата между различните категории в Индекса на човешката бедност на ООН. Той варира от 63,9 за най-малко свободните до 93,7 за най-свободните икономики.

намалва еднодоларовата бедност с 13%-тни пункта. Сравнителният анализ показва, че един пункт покачване в EFW намалва двудоларовата бедност с 17%-тни пункта. И двете оценки са значителни при 99% ниво на достоверност.

Фигура 5: Икономическа свобода и алтернативните измерители на бедността, 2001 – 2005 г.

Индикатори /брой държави/	По-скоро несвободни (EFW рейтинг < 5)	Средно несвободни (EFW рейтинг 5 - 6)	Средно свободни (EFW рейтинг 6 - 7)	По-скоро свободни (EFW рейтинг > 7)
Население с достъп до подобрена вода (%) /90/	72,6	86,0	90,3	99,9
Очаквана продължителност на живота (год.) /112/	58,0	67,4	71,8	78,6
Оцеляване на новородените (‰) ¹ /108/	931,1	961,1	979,7	994,9
Оцеляване до 5-годишна възраст (‰) ¹ /96/	884,1	936,3	977,3	993,4
Лекари (на 1000 души) /63/	1,2	1,1	2,3	2,5
Население, което има достатъчно храна ² /102/	72,1	86,2	90,5	97,5
Индекс на човешката бедност, 2004 ³ /68/	63,9	75,5	80,8	93,7

Бележка 1: Изчисленията са базирани на равнището на детската смъртност и респективно на смъртността на децата до 5-годишна възраст. Тук те са представени като равнища на оцеляване (т.е. 1000 минус стойността на смъртността), така че увеличението в стойността е показател на подобряване.

Бележка 2: Изчисленията са извлечени от данните за недохранване. Тук е представено като достатъчно хранене (т.е. 100 минус недохранените като процент от населението), така че по-голямото число също показва подобряване.

Бележка 3: В оригиналния индекс по-високите стойности са показател за по-голяма бедност, но тук скалата е обърната, така че по-високите стойности означават по-ниски нива на бедност и увеличаване на благосъстоянието.

Източник: Световна банка, Индикатори на човешкото развитие; ООН, Доклад за човешкото развитие и Икономическата свобода по света: Годишен доклад 2008.

Фигури 4 и 5 изобразяват подобна картина: нивата на бедност са значително по-ниски в по-свободните икономики в сравнение с по-несвободните. Това твърдение е вярно независимо дали бедността е измерена чрез индикатори, базирани на дохода или такива, базирани на качеството на живот. Без съмнение, този модел ясно отразява връзката между икономическата свобода и растежа. По-свободните икономики растат по-бързо и едновременно с това достигат както по-високи нива на доход, така и по-ниски нива на бедност.

Хонг Конг и Сингапур предоставят съвременен доказателство за връзката между икономическата свобода и бедността. Тези две икономики достигат високи нива на икономическа свобода през 60-те и 70-те години на миналия век и сега се подреждат на първо и второ място в индекса на EFW. Въпреки, че те са сравнително бедни през 60-те години, днес равнищата на доход и бедност са почти идентични с тези в Северна Америка и Западна Европа.

След 1980 г. EFW рейтингите на Тайланд, Малайзия и Панама са постоянно над 6,0 пункта. Средните им стойности от 1980 до 2000 г. са едни от най-високите сред LDCs за този период. Постепенно те постигат значителен прогрес срещу бедността. Двудоларовата бедност в Тайланд намалява от 45% през 1980 г. до 30% през 1990 г. и 15% през 2005 г. Продължителността на живота се повишава от 64 години през 1980 г. до 70 години през 2004 г. Смъртността на децата до 5 годишна възраст пада от 58 на хиляда през 1980 до 21 на хиляда през 2005 г.

Данните за бедността в Малайзия не са известни за целия период на изследване, но двудоларовата бедност намалява от 15% през 1987 г. до 9% през 1997 г. Еднудоларовата

бедност от 2% е една от най-ниските сред LDCs. Увеличаването на продължителността на живота и намаляването на смъртността при децата до 5 годишна възраст също е доказателство за подобряването на качеството на живот след 1980 г.

Панама също постига значителен прогрес срещу бедността. Двудоларовата бедност пада от 30% през 1980 г. до 17% през 2004 г., а едодоларовата – от 11% през 1980 г. до 6% през 2004 г. Както показват фигури 4 и 5, тези емпирични данни за икономиките със сравнителни високи нива на икономическа свобода също илюстрират факта, че икономическата свобода е мощно оръжие срещу бедността.

Промени в икономическата свобода и намаляване на бедността

Досега фокусът беше поставен върху това как постоянните различия в нивото на икономическа свобода влияят на равнището на бедността и съответно на индикаторите на качеството на живот. Ако една страна започне да прилага реформи увеличаващи икономическата свобода, ще се подобри ли благополучието на бедните в нея? Теорията показва, че отговорът на този въпрос е „да“, но значителното намаляване на бедността отнема време. Ще е нужно време на новото политическо управление да придобие правдоподобност, инвеститорите да отговорят на по-благоприятната среда и темпът на растеж да се увеличи.

Докато се поддържа по-високо ниво на икономическа свобода и стабилност на икономическия растеж, нивото на бедност ще пада и то с по-големи темпове с времето. Фигура 6 показва връзката между промените в нивото на икономическата свобода и намаляването на бедността. В първата колона зависимата променлива е процентното намаление на едодоларовата бедност между 1980 и 2004 г. Във втората колона това се отнася за двудоларовата бедност за същия времеви период. И в двете колони нивото на бедността в началото на периода е независима променлива, определена да контролира разликите в различните страни в първоначалното разпространение на бедността.

Нивото на икономическа свобода през 1980 г. заедно с изменението на EFW от 1980 до 1995 г. и от 1995 и 2005 г. също са включени като независими променливи. По-ранната промяна в EFW се очаква да влияе в по-голяма степен, отколкото по-скорошната, защото предишната промяна е въздействала на икономиката по-дълго време. Първоначалното ниво на бедността е незначително (маловажно) и за двете уравнения.

Както първоначалното ниво на EFW, така и промяната му от 1980 до 2005 г. са положителни и значителни с 95% сигурност в двата случая. Колона 1 показва, че когато първоначалното ниво на EFW е с една единица по-високо, държавите постигат намаление на едодоларовата бедност, която е 4,68 процентни пункта по-голяма между 1980 и 2004 г. В същото време увеличаването с една единица на EFW между 1980 и 1995 г. се асоциира с 5,21 процентни пункта намаляване на при едодоларовата бедност. В колона 2 се показва как увеличаването с една единица на EFW води до намаляване на двудоларовата бедност с 4,98 процентни пункта, докато увеличаването с една единица на EFW през периода 1980 до 1995 г. намалява двудоларовата бедност с 5,22 процентни пункта. Изменението на EFW от 1995 до 2005 г. е без особено влияние и в двата случая. Това е очакван резултат, защото периода е изключително кратък и няма как сериозно да повлияе на растежа и съответно за намаляването на бедността.

Фигура 6: Регресионен анализ на връзката между икономическата свобода и бедността

Независима променлива	Зависима променлива		
	1	2	3
	Процентно намаление на едодоларовата бедност 1980 - 2004	Процентно намаление на двудоларовата бедност 1980 - 2004	Индекс на човешката бедност 2004
Постоянен коефициент	19,29 (-1,54)	-11,61 (-0,72)	37,32 (3,32)
Първоначално ниво на бедността, 1980 г.	0,06 (0,52)	-0,13 (-1,31)	
БВП на човек от населението, 1980 г.			0,33*** (3,16)
Икономическа свобода, 1980 г.	4,68** (2,31)	4,98** (2,13)	3,78* (1,76)
Промяна в EFW рейтинга, 1980 – 1995 г.	5,21** (2,43)	5,22** (2,31)	7,85*** (3,08)
Промяна в EFW рейтинга, 1995 – 2005 г.	1,20 (0,67)	2,64 (1,39)	2,71 (1,04)
R ²	0,162	0,266	0,544
Брой на държавите	53	53	57

Бележки: Цифрите в скоби са t-коефициентите. *, ** и *** показват значимостта при 90%, 95% и 99%. Зависимите променливи са промяната в измерителите на бедност за периода от 1980 до 2004 г. или Индекса на човешката бедност на ООН. БВП на човек от населението е измерен в стотици долари.

Източник: Световната банка, Индикатори за световното развитие; ООН, Доклад за човешкото развитие и Икономическата свобода по света, Годишен доклад за 2008 г.

Колони 1 и 2 показват, че както първоначалните нива така и по-големите увеличения на икономическата свобода водят до намаляване на бедността. Така държави, които стават все по-свободни, успяват в по-голяма степен да намалят бедността с течение на времето. Увеличението с една единица в рейтинга на EFW намалява както едодоларовата, така и двудоларовата бедност с около 5 процентни пункта едно десетилетие по-късно. Нарастването с две единици намалява бедността с близо 10 процентни пункта за следващото десетилетие.

Перу и Чили дават пример за потенциала на цялостните реформи, които увеличават икономическата свобода. И двете държави стават значително по-свободни през последните десетилетия. При рейтинг по EFW около 4,0 през 80-те, Перу се изскача от 4,2 през 1990 г. до 6,3 през 1995 г. и на 7,1 през 2000 г. Едодоларовата бедност от 23% през 1980 г. стига до 19% през 1990 г. и пада дори повече, стигайки 11% през 2000 г. и 7% през 2004 г. Увеличава се и продължителността на живота и се намалява детската смъртност на децата до 5-годишна възраст за същия период.

Рейтингът на Чили според EFW се увеличава от 5,6 през 1980 г. до 6,9 през 1990 г. и 7,3 през 2000 г. Данните за едодоларовата и двудоларовата бедност не са налични за по-ранните години. Двудоларовата бедност намалява от 24% през 1987г. до 6% през 2003 г., а едодоларовата е около 2% за последното десетилетие. Продължителността на живота се

покачва от 69 години през 1980 до 74 години през 1990 и 78 години през 2005 г. Смъртността на децата до 5-годишна възраст намалява от 45 на хиляда през 1980 г. до 21 през 1990 и 8,4 на хиляда през 2004 г. Всичко това доказва, както е показано в колоните 1 и 2 на фигура 6, че увеличаването на икономическата свобода в Перу и Чили води до значително подобряване на благосъстоянието на бедното население.

Колоната 3 на същата фигура изследва въздействието на икономическата свобода върху разпространението на бедността както е измерено в Индекса на човешката бедност на ООН. В колоната 3 този индекс е зависима променлива и се отнася за 2004 г., а първоначалният БВП на глава от населението и трите променливи на икономическата свобода са включени като независими променливи. Първоначалното ниво (1980) на БВП, включено, за да ограничи първоначалните разлики сред страните, е от голямо значение. Същото се отнася и за първоначалното ниво на EFW и промяната му между 1980 и 1995 г. Увеличението с една единица на EFW през периода от 1980 до 1995 г. увеличава НРІ за 2004 г. с 7,85 пункта. Това е огромно нарастване, имайки предвид, че разликата между първенците и страните на дъното на класацията е само около 50 точки.

Фигура 6 показва, че както нивото на икономическа свобода, така и промяната му упражняват силно влияние на бедността. Държави с по-високи първоначални нива на икономическа свобода, по-бързо постигат намаляване на бедността. В същото време, държави, които въвеждат либерални реформи от 1980 до 1995 г. допълнително увеличават темпа на намаляване на нивото на бедност през 2004 г. По този начин първоначалните стойности и изменението в нивото на икономическа свобода също оказва голямо влияние върху измерителите в Индекса за човешката бедност. Всичко това доказва, че за разлика от твърденията на Джефри Сакс, икономическата свобода е силно оръжие в борбата със световната бедност.

Тези резултати подчертават нуждата за по-нататъшни изследвания за връзката между намаляването на бедността и икономическата свобода. Първоначалните резултати показват, че има силна правопрпорционална връзка между двете и ние ще продължаваме да изследваме въпроса в детайли.

ЗАЩО НИВОТО НА БЕДНОСТ В АФРИКА Е ТОЛКОВА ВИСОКО?

Фигура 7 представя стойностите на едодоларовата и двудоларовата бедност в 34 държави от Суб-сахарска Африка за различни години в периода 1980 до 2004 г. Средните стойности и на претеглените и на непретеглените нива на едодоларовата бедност се въртят около 40% за всяка година. Нивото на едодоларовата бедност през 2004 г. не е много по-различно от това през 1980г. и няма ясно изразена тенденция. Фигура 2 предоставя същите данни за по-слабо развитите страни. Сравненията индикират, че едодоларовата (средно претеглена) бедност през 2004 г. в Суб-сахарска Африка е повече от два пъти по-голяма от по-слабо развитите страни като цяло. Двудоларова бедност за Суб-сахарска Африка е варира около 70% през периода от 1980 до 2004 г. и няма изразена тенденция. Претеглената средна за суб-сахарските страни е 69,4% през 2004 г., в сравнение с 46,9% за всички LDCs. Това означава, че двудоларовата бедност в Суб-сахарска Африка е близо 50% по-голяма от тази в другите слабо развити държави.

Накратко, бедността в Суб-сахарска Африка е прекалено висока! Защо е така? Не е защото Африка е получила малка част от чуждестранната помощ от високоразвитите страни и международните организации като Световната банка. Всъщност през последните 50 години няма регион, който да е получил повече помощ⁴.

Намаляване на бедността чрез икономически растеж

Намаляването на бедността е тясно свързано с икономическия растеж. Нивото на бедността в страни като Чили, Перу, Тайланд, Малайзия, Южна Корея, Китай и Индия намалява рязко през последните десетилетия именно, заради бързия икономически растеж. Растежът е двигателната сила в основата на намаляването на бедността. Така, ако искаме да намалим бедните по света, трябва ясно да разберем процеса на растеж.

Растежът и постигането на висок доход силно зависят от: (1) ползите от търговия, (2) предприемачеството и (3) инвестициите. Разделението на труда, специализацията и икономите от мащаба съдействат за по-голям продукт и по-ниски разходи на единица продукция. Ограниченията на търговията, обаче, ограничават ползите от тези източници. Изследването и развитието на подобрени продукти и методите за намаляването на разходите на производство също са основен фактор, подпомагащ растежа. Иновативните продукти като мобилните телефони, персоналните компютри, микровълновите печки, въздушната вентилация за сгради и автомобили, лазерната хирургия и животоспасяващите лекарства подобряват стандарта на живот през последните 50 години. Тези и много други продукти са резултат от бизнес предприемачеството. Инвестициите в машини и уреди, постройки и пътища също подчертават производствените способности на човечеството. Когато хората работят с повече и по-добри капиталови активи, те са способни да произвеждат повече и да постигат по-големи нива на приходи.

По този начин ползите от търговия, предприемачество и инвестиции са ядрото на процеса на растеж. Все пак ползите от тези източници не се случват просто така. Те са резултат от работата на институциите и политиките, подкрепящи икономическата свобода. Несигурната защита на правата на собственост, обслужващото специални интереси законодателство, търговските ограничения и регулациите, които спират навлизането на пазарите и налагат големи разходи на бизнеса подкопават ползите. Области 2, 4 и 5С от индекса, публикуван в Икономическата свобода по света, показват разликите в различните страни. Нека разгледаме как институциите и политиките в Суб-сахарска Африка оценяват тези жизнено важни въпроси.

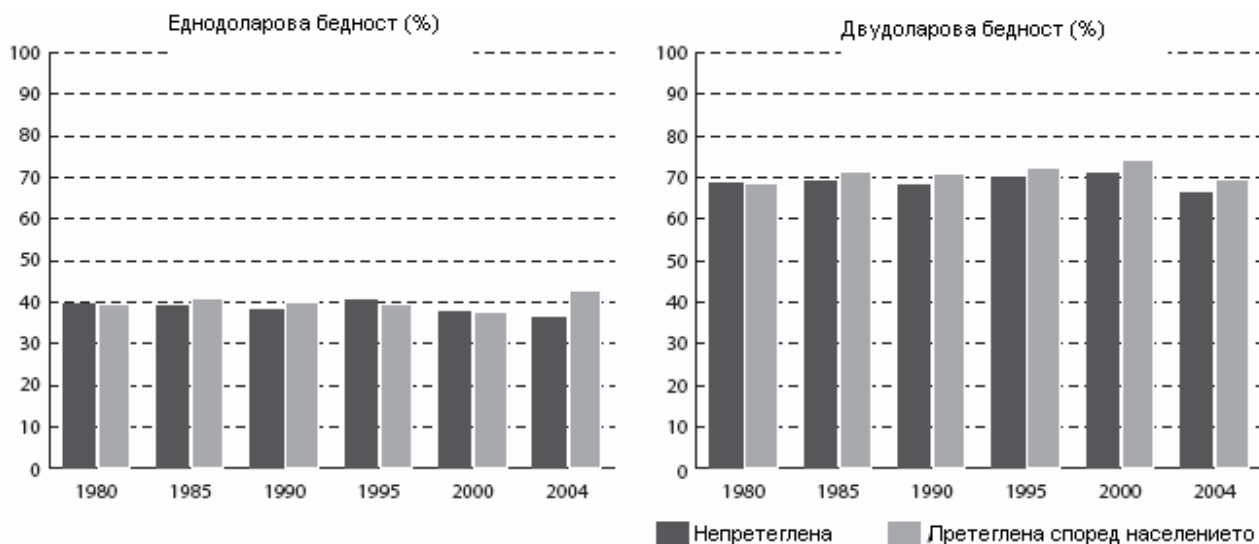
Фигура 8 показва средните рейтинги в индекса от EFW за 2006 г. в Африка и други слаборазвити региони, елемент 2 (Правна рамка и защита на правата на собственост), елемент 4 (Свобода на международната търговия) и 5С (Регулации на бизнеса). Освен 34-те африкански страни, във фигурата са включени страни от Централна и Южна Америка, слабо развитите страни от Азия и бившите икономики от Съветския блок. Всички страни в тези групи имат много нисък рейтинг по EFW в различни периоди от последните две

---

⁴ Докато африканските страни получават голяма чуждестранна помощ, изследване в тази област доказва, че помощта има съвсем малък или никакъв ефект върху икономическия растеж на реципиента. За доказателство – вж. *Истърли, Ливайн и Рудман, 2004; Истърли, 2006; Дянков, Монталво и Рейнал-Керол, 2006; Райън и Субраманян, 2005 и Васкес, 1998.*

десетилетия, а някои от тях все са в това положение. Повече имат и високи нива на бедност, въпреки че успяват да ги намалят през последните години. Историческият преглед на управлението на тези страни показва наличието на институции и политики несъвместими с икономическата свобода.

Фигура 7: Среден процент на населението в Суб-сахарска Африка, живеещи с \$1 и \$2 на ден, 1980 – 2004 г.

Източник: Данни от Световната банка, Индикатори за световното развитие и ООН, Доклад за човешкото развитие (1997, 2004). Фигурата се отнася за 34-те страни от Суб-сахарска Африка, в които има едноразовна и двуразовна бедност и са включени в Икономическата свобода по света: Годишен доклад 2008. тези страни са: Ангола, Бенин, Ботсвана, Буркина Фасо, Бурунди, Камерун, Централна африканска република, Чад, Демократична република Конго, Република Конго, Кот д'Ивоар, Етиопия, Габон, Гана, Гвинея-Бисау, Кения, Лесото, Мадагаскар, Малави, Мали, Мавритания, Мозамбик, Намибия, Нигер, Нигерия, Руанда, Сенегал, Сиера Леоне, Южна Африка, Танзания, Того, Уганда, Замбия и Зимбабве.

Фигура 8: Среден рейтинг по области 2, 4 и 5С от Икономическата свобода по света за страните в Суб-сахарска Африка в сравнение с други групи държави

Групи /брой на държавите/	EFW Общ рейтинг	Област 2 (Правна рамка и сигурност на правата на собственост)	Област 4 (Свобода за международна търговия)	Област 5С (Регулиране на бизнеса)
Суб-сахарска Африка ¹ /34/	5,71	4,20	5,83	4,92
Централна и Южна Америка ² /19/	6,66	4,89	6,96	5,61
Азия ³ /14/	6,26	5,14	6,47	5,37
Бивши централно планирани /24/	6,76	5,66	6,98	5,60
Г7 /7/	7,66	7,80	7,26	7,32

Бележка 1: Вж. Фиг.7 за списъка на страните

Бележка 2: Тази група включва: Аржентина, Белиз, Боливия, Бразилия, Чили, Колумбия, Коста Рика, Еквадор, Ел Салвадор, Гваделупа, Гаяна, Хондурас, Никарагуа, Панама, Парагвай, Перу, Тринидад и Тобаго, Уругвай и Венецуела.

Бележка 3: Тази група включва: Бангладеш, Китай, Индия, Индонезия, Малайзия, Монголия, Мианмар, Непал, Пакистан, Филипини, Южна Корея, Шри Ланка, Тайланд и Виетнам. Хонг Конг, Сингапур и Япония са изключени, заради високите си нива на икономическа свобода и доходи. Азиатските държави, които са били в бившия Съветски блок са включени в централнопланираната група.

Източник: Извлечение от фигури 2 и 3.

Средните стойности на суб-сахарската група държави са по-ниски, често значително по-ниски, в сравнение с която и да е от другите три групи. Слабият рейтинг за правната система и търговията е ясно подчертан. Дори като се има предвид, че правната система в Централна и Южна Америка е основната им слабост, средните стойности в африканските страни са още по-лоши (4,20 в сравнение с 4,89). Рейтингът в тази област е по-нисък с близо една единица и с половин от страните, които са имали планирана икономика. В международна среда, средният рейтинг на африканската група е с цяла една единица по-нисък от този в Централна и Южна Америка и държавите от Съветския блок.

Рейтингът на държавите от Г7 е включен като критерий и база за оценка. Средното класиране на африканските страни е доста по-ниски от това на Г7 във всяка една от четирите категории, а в областта на правната система с цели 3,5 единици.

Фигура 9 показва качеството на африканските институции и политики от друг интересен ъгъл: представянето на региона в първите и последните 40 сред 141 държави, включени в *Икономическата свобода по света: 2007 Годишен доклад*.

Този въпрос е изследван и за област 2 (правна рамка и защита на правото на собственост), област 4 (свобода за международна търговия) и 5С (регулации на бизнеса). Суб-сахарските страни доминират в 40-те страни на дъното на класацията за всеки от тези институционални измерители. 23 страни са в дъното на класацията според общия резултат и област 2, 21 – за област 4 и 18 – за област 5С. За сравнение, реално няма суб-африкански страни в топ 40 по общ резултат или по някоя от тези три области.

Веднъж видели важноста на ползите от търговия, предприемачество и инвестиции, вече знаем защо Африка е бедна. Държавите от Суб-сахарска Африка по географски размер са приблизително колкото щат в Америка. Преди ресурсите и продуктите да могат за пресека тези национални граници, те са обект са данъци и проверки на митниците⁵. Това е скъпо, отнемащо време и тежко изпитание, което предизвиква корупция както при бизнеса, така и при правителството. Най-важното е, че това е основна спънка за ползите от специализацията, икономииите от мащаба, предприемачеството и инвестициите. Ако подобни ограничения на търговията се въведат в щатите, САЩ щяха да бъдат по-бедна страна и бедността щеше да се разпростира още повече.

Ограниченията на търговията сами по себе си достатъчни, за подкопаят просперитета, но когато са съчетани с правна система, които не защитава правата на собственост и регулации,

---

⁵ В област 4 (свобода за международна търговия) 30 от 34 африкански страни са в долната половина на класацията на Индекса на икономическата свобода по света за 2007.

които ограничават навлизането на пазарите и спъват бизнеса, са наистина катастрофални. Африка няма да расте и просперира при тези институционални ограничения. Те се нуждае от институционални реформи, които ще намалят бариерите пред търговията, ще осигурят законна защита на правата на собственост и ще премахнат регулациите на бизнеса. Докато тези реформи не се осъществят, дори удвояването или утрояването на чуждестранна помощ няма да има голямо влияние върху нивото на бедност в Африка⁶.

Фигура 9: Брой на държавите в последните 40 и първите 40 на класацията на EFW, област 2, област 4 и област 5С, Суб-сахарска Африка в сравнение с други групи страни

Последните 40			
Индекс	Област 2	Област 4	Област 5С
Суб-сахарска Африка			
23	23	21	18
Ангола, Бенин, Буркина Фасо, Бурунди, Камерун, Цетрално Африканска Република, Чад, Конго, Дем. Република Конго, Кот д'Ивоар, Етиопия, Габон, Гвинея Бисау, Мадагаскар, Малави, Мозамбик, Нигер, Нигерия, Руанда, Сенегал, Сиера Леоне, Того, Зимбабве	Ангола, Бенин, Буркина Фасо, Бурунди, Камерун, Цетрално Африканска Република, Чад, Конго, Дем. Република Конго, Кот д'Ивоар, Габон, Гвинея Бисау, Мадагаскар, Мали, Мозамбик, Нигер, Нигерия, Руанда, Сенегал, Сиера Леоне, Того, Уганда, Зимбабве	Бенин, Буркина Фасо, Бурунди, Камерун, Цетрално Африканска Република, Чад, Конго, Дем. Република Конго, Кот д'Ивоар, Етиопия, Габон, Гвинея Бисау, Мадагаскар, Малави, Мозамбик, Нигер, Руанда, Сенегал, Сиера Леоне, Того, Зимбабве	Ангола, Бенин, Бурунди, Камерун, Цетрално Африканска Република, Чад, Конго, Дем. Република Конго, Гвинея Бисау, Лесото, Мадагаскар, Мавритания, Мозамбик, Нигер, Нигерия, Сенегал, Того, Зимбабве
Централна и Южна Америка			
5	8	3	5
Аржентина, Колумбия, Еквадор, Гвиана, Венецуела	Аржентина, Боливия, Колумбия, Еквадор, Гвиана, Никарагуа, Парагвай, Венецуела	Белиз, Колумбия, Венецуела	Аржентина, Боливия, Бразилия, Еквадор, Венецуела
Азия			
7	5	4	5
Бангладеш, Индонезия, Мианмар, Непал, Пакистан, Шри Ланка, Виетнам	Бангладеш, Индонезия, Мианмар, Непал, Пакистан	Бангладеш, Мианмар, Непал, Пакистан	Бангладеш, Китай, Непал, Пакистан, Виетнам
Бивши, Централно планирани, Съветски блок			
4	3	3	8
Азербайджан, Босна и Херцеговина, Русия, Украйна	Босна и Херцеговина, Киргизстан, Македония	Албания, Босна и Херцеговина, Русия	Армения, Азербайджан, Босна и Херц., България, Полша, Русия, Сърбия, Украйна

⁶ Пол Колийър (2007) набляга на повсеместността на конфликта в Африка. Неговият неоспорим аргумент подкрепя твърдението, че помощта без институционални промени, осигурява само малко надежда за изкореняването на бедността в Африка.

Първите 40			
Суб-сахарска Африка			
0	2	0	0
	Ботсвана, Намибия		
Централна и Южна Америка			
5	2	6	3
Чили, Коста Рика, Ел Салвадор, Хондурас, Панама	Чили, Коста Рика	Чили, Коста Рика, Гвiana, Панама, Парагвай, Перу	Белиз, Чили, Ел Салвадор
Азия			
1	2	3	2
Южна Корея	Малайзия, Южна Корея	Китай, Малайзия, Тайланд	Малайзия, Южна Корея
Бивши, Централно планирани, Съветски блок			
6	3	8	5
Естония, Грузия, Унгария, Латвия, Литва, Словакия	Естония, Латвия, Литва	България, Чехия, Естония, Грузия, Унгария, Латвия, Литва, Словакия	Естония, Грузия, Латвия, Литва, Унгария

Източник: Извлечение от фигури 2 и 3

ИЗВОДИ И ЗАКЛЮЧЕНИЕ

През последните няколко десетилетия се наблюдава прогрес в намаляването на бедността. Измерителите на бедността, базирани както на дохода, така и на качеството на живот го потвърждават. Прогресът, обаче, е неустойчив. Намаленията на бедността са тясно свързани с институциите и политиките, укрепващи икономическата свобода. Както нивото, така и промяната на икономическата свобода допринасят за намалението на бедността през последните десетилетия.

Процесът на растеж е движеща сила за намаляване на бедността. Без икономически растеж може да се постигне малко или никакво намаляване. Нивата на бедността в Суб-сахарска Африка са екстремно високи и настоящите им стойности реално не са променени от 1980 г. насам.

Когато се разгледа по-отблизо институционалното качество в Суб-сахарска Африка, високите и непроменящи се нива на бедността не са учудващи. Институциите и политиките в региона са огромна пречка пред икономическата свобода. Провалът на правната система за защита на правата на собственост, препятствията, поставени от ограниченията в търговията и тежките регулации и административни разходи пред бизнеса възпрепятстват икономическия растеж, защото те задушават приходите и ползите от търговията, предприемачеството и инвестициите. Като се има предвид, че повечето от държавите в Суб-сахарска Африка са относително малки, високите бариери пред търговията са особено разрушителни.

Три стъпки към икономическия растеж в Африка

1. Елиминиране на бариерите пред търговията и регулациите на бизнеса.

Бариерите пред търговията и регулирането на бизнеса, които парализират Африка, трябва да бъдат намалени и елиминирани. Тарифите, квотите и управлението на продажбите трябва да се избегнат. Регулациите, които ограничават навлизането на пазарите и увеличават административните разходи за бизнеса, трябва незабавно да се премахнат. Тези промени ще намалят препятствията пред африканската търговия и ще доведат до оттегляне на митничарите и други държавни служители от непроизводителните към производителните дейности⁷. Това са жизненоважни реформи, които трябва да се проведат възможно най-скоро.

2. Подобряване на правната система.

Трябва да се предприемат и мерки за подобряване на правната система. Това е по-комплексна задача и отнема известно време. Премахването или поне значителното намаляване на търговските и регулаторните бариери ще бъде изключително важно за правната среда. Сега тези регулации са основа за корупцията и това обяснява защо страните от Суб-сахарска Африка са на толкова ниско равнище в Международния индекс за прозрачност и други измерители на политическата корупция. Нужно е и друго. Частните права на собственост трябва да бъдат по-ясно дефинирани, а правоустановяващите документи – по-прозрачни.

3. Развитие на Междущатската магистрална система през цяла Африка.

Трето, от инвестиционна гледна точка, най-градивният елемент от проекта за целите на хилядолетието е да се осигури финансиране за развитие на основната пътна мрежа в Африка, нещо като междущатската магистрална система в САЩ⁸. Тази връзка ще намали транспортните разходи и ще разшири пазарите. Също така ще спомогне за увеличаването на конкуренцията и ще направи възможно за успешния бизнес в дадена африканска държава бързо да разшири пазара за стоките или услугите, които предлага чрез разпространение в други страни.

Суб-сахарска Африка има остра нужда от политики, подкрепящи икономическата свобода. Перу и Чили вече показаха, че такива реформи са възможни и могат да направят голяма промяна. И двете страни приеха реформи, които увеличиха рейтинга им според EFW с около две единици за сравнително кратък период от време. Нашият анализ показва, че реформите от тази величина ще намалят броя на хората с доходи под \$1 и \$2 на ден с около 10 процентни пункта. Имайки предвид, че в Суб-сахарска Африка живеят 660 млн. хора, едно десетилетие след реформите ще има приблизително 66 млн. африканци по-малко, живеещи

---

⁷ Вж Баумол (1990) – класически анализ за това как разпределението на ресурсите между производителни и непроизводителни дейности влияе на икономиката.

⁸ Джефри Хербст (2000) документира важността на пътната мрежа в Африка: 80 – 90 % от пътническия и товарния трафик в Африка се осъществява чрез сухоземните пътища. Хербст също твърди, че липсата на пътна инфраструктура ограничава много икономическото участие на самите африканци.

в мизерия. Без тези реформи, както ни показва предишния опит, няма да как Целите на хилядолетието за развитие да се изпълнят. Чуждестранната помощ, дори в големи дози, няма да намали бедността, докато институциите и политиките не се обвържат с икономическия растеж.

Почти няма данни, че защитниците на Целите на хилядолетието за развитие имат някакви критики по тази точка. Джефри Сакс ясно показва, че няма.

Добрите намерения, сами по себе си, няма да намалят бедността. Плановете за изпълнение на Целите на хилядолетието за развитие трябва да се фокусират върху икономическата свобода и растежа. Ако те се провалят, резултатите от проекта ще бъдат разочаровашци.

Приложение 1: Еднодоларовата и двудоларовата бедност (в щатски долари от 1990 г.) в развиващите се страни, 1980 – 2004 г.

	Процент, живеещи с \$1 на ден или по-малко						Процент, живеещи с \$2 на ден или по-малко					
	1980	1985	1990	1995	2000	2004	1980	1985	1990	1995	2000	2004
Albania		16.74	15.02	13.28	8.50	2.00		40.31	38.40	36.32	27.71	11.81
Algeria	23.52	18.16	15.07	2.00	10.49	8.74	43.86	38.11	35.26	15.10	29.24	26.17
Angola		44.42	43.09	45.38	44.75	43.90		69.78	67.04	71.75	70.47	68.72
Armenia			17.36	19.79	15.11	2.00			41.19	47.67	39.66	30.81
Azerbaijan				27.67	24.32	3.70				57.25	51.04	9.10
Bangladesh	43.27	40.05	36.89	32.86	36.00	25.14	74.84	72.41	69.30	64.94	82.80	54.88
Belize	19.08	17.26	13.60	11.25	9.22	8.25	43.36	41.53	34.95	30.80	27.03	25.36
Benin	45.84	43.84	43.38	41.62	39.85	30.90	78.92	76.83	77.77	76.19	73.40	72.50
Bolivia	34.12	32.08	29.85	26.87	23.60	23.20	60.11	59.69	58.07	54.66	42.80	47.50
Botswana	22.78	16.74	13.11	23.50	16.94	17.51	49.08	39.24	32.73	50.10	34.78	33.93
Brazil	15.76	14.59	12.16	9.42	7.08	7.54	34.40	33.33	30.51	26.49	22.91	21.50
Burkina Faso	49.40	46.29	45.48	44.54	43.22	27.19	81.91	79.03	78.72	77.60	75.97	71.77
Burundi	45.51	44.21	43.98	54.60	46.28	46.27	80.80	78.81	78.32	81.51	87.60	83.03
Cameroon	34.64	30.67	31.73	34.63	17.10	33.06	61.44	56.80	60.05	64.38	62.45	50.64
Central African Rep.	38.98	38.04	38.76	66.60	41.85	42.87	69.41	68.96	70.58	83.96	73.55	75.64
Chad	48.75	44.93	44.67	44.74	45.12	38.58	83.40	77.59	77.98	78.54	79.33	65.88
China	29.34	23.45	20.93	16.18	16.64	7.36	65.27	55.05	50.01	40.66	33.38	46.70
Colombia	13.53		7.86	5.46	4.15	7.03	33.85		24.90	20.91	18.90	17.76
Congo, Dem. Rep.	39.89	39.45	40.64	44.42	47.19	47.44	67.22	66.99	69.44	77.22	82.91	83.42
Congo, Rep.	37.69		34.05	32.03	33.89	34.37	74.18		68.73	64.86	68.66	69.66
Côte d'Ivoire	34.41	33.87	34.65	37.66	38.91	14.77	61.09	62.29	63.61	67.36	68.19	48.82
Dominican Republic	20.88	18.53	16.46	13.21	8.32	2.52	44.10	41.30	38.66	33.61	25.31	11.00
Ecuador	22.92	19.27	16.42	14.05	15.78	9.07	47.48	43.49	39.67	36.68	37.19	28.70
Egypt, Arab Rep.	34.66	28.95	24.86	19.87	3.08	11.30	61.47	54.61	50.65	44.86	43.89	31.96
El Salvador	23.76	20.50	16.70	12.63	9.68	19.04	46.50	44.53	39.83	33.35	28.79	40.55
Ethiopia		48.98	47.52	47.17	22.98	43.01		85.64	83.72	84.61	77.80	79.52
Gabon	19.37	18.22	17.44	16.98	17.37	17.41	37.89	37.28	37.04	36.23	37.03	37.11
Georgia		11.34	12.55	20.89	18.85	6.51		29.90	33.06	50.47	46.28	25.29
Ghana	35.03	34.88	31.76	29.71	44.80	28.49	64.40	65.97	62.39	59.81	78.50	57.04
Guatemala	26.84	24.32	20.71	17.24	14.68	13.46	50.00	49.15	45.09	40.41	36.63	31.89
Guinea-Bissau	54.54	52.56	49.47	47.59	46.95	47.06	86.53	85.15	81.10	79.68	81.06	82.90
Guyana	23.72	23.37	21.39	19.60	2.00	16.50	48.04	48.67	45.68	43.22	39.97	38.82
Haiti	34.29		31.73	32.89	53.89		57.74		58.56	62.70	77.90	
Honduras	25.43	23.35	19.36	17.26	20.70	15.27	51.97	50.39	45.43	42.48	44.00	39.52
India	39.62	35.50	31.29	27.73	34.70	22.35	71.68	66.85	61.31	56.55	79.90	48.04
Indonesia	32.70	29.28	25.02	19.10	15.80	7.51	63.92	59.07	52.73	43.96	39.61	52.40
Iran, Islamic Rep.	23.97	19.07	16.80	12.81	2.00	7.17	45.32	39.98	38.42	32.51	7.30	23.28
Jamaica	12.25	9.09	6.65	6.46	2.00	6.47	34.20	29.19	24.58	24.19	13.28	24.21
Jordan	16.18	12.79	12.23	10.64	9.72	2.00	38.09	33.15	33.35	30.77	29.54	26.24
Kazakhstan			13.76	17.85	16.96	13.90			33.38	41.25	38.62	32.33
Kenya	33.73	32.31	31.08	22.81	34.52	34.61	67.39	66.50	64.38	58.34	68.75	68.60
Kyrgyz Republic			22.88	27.33	24.81	2.00			49.83	59.78	55.15	21.40
Lesotho	36.82	35.28	31.03	36.40	27.39	27.31	70.40	69.85	63.40	56.10	55.70	54.59
Macedonia, FYR			7.18	6.00	2.11	2.00			23.25	22.44	15.52	4.00
Madagascar	39.94	41.19	40.72	40.62	38.48	37.17	72.05	74.89	74.60	76.02	85.10	73.45
Malawi	52.83	52.08	52.70	49.64	41.66	45.13	86.39	87.01	89.36	86.45	76.13	82.69

	Процент, живеещи с \$1 на ден или по-малко						Процент, живеещи с \$2 на ден или по-малко					
	1980	1985	1990	1995	2000	2004	1980	1985	1990	1995	2000	2004
Mali	54.31	53.91	51.28	72.30	47.84	46.11	84.69	87.27	85.23	90.60	81.67	78.80
Mauritania	36.75	33.90	34.08	31.85	25.93	31.17	66.17	64.37	65.69	61.91	63.08	60.78
Mexico	12.99	9.61	8.28	6.11	3.14	2.47	30.31	26.07	24.43	21.28	16.01	14.96
Moldova			12.57	20.20	22.00	15.95			34.00	49.22	63.70	42.61
Mongolia		33.04	30.19	27.74	27.02	20.26		64.09	61.06	58.87	74.90	48.19
Morocco	29.85	25.50	21.72	19.11	2.00	12.65	55.50	50.89	46.23	43.58	14.44	33.83
Mozambique	49.30	50.77	49.98	37.85	42.41	37.64	83.86	88.23	84.58	78.39	76.73	70.48
Namibia	17.34	16.51	17.63	34.93	14.20	12.38	34.66	34.45	38.23	36.06	33.49	30.49
Nepal	44.62	41.60	37.64	33.75	29.71	24.10	78.98	75.47	71.37	66.76	61.83	68.53
Nicaragua	22.79	19.89	19.85	16.72	45.12	12.92	45.19	43.02	45.22	40.82	79.93	35.01
Niger	53.57	55.69	55.97	60.60	52.87	51.72	80.48	84.83	85.42	85.80	85.80	84.94
Nigeria	46.39	49.10	47.47	47.78	45.25	70.80	78.14	83.18	80.11	80.73	78.65	75.05
Pakistan	38.26	35.58	32.77	30.31	28.51	16.98	71.57	67.54	63.40	59.96	57.61	73.58
Panama	11.10	9.72	9.44	6.98	4.74	6.52	30.22	28.33	28.43	23.97	19.91	17.13
Papua New Guinea	27.96		27.82	25.28	25.36	25.00	56.49		57.14	52.33	52.91	52.49
Paraguay	14.41	12.95	10.85	8.65	7.54	16.37	35.00	33.34	30.37	26.93	25.47	33.22
Peru	22.89	20.85	19.41	14.85	11.12	7.14	43.63	42.43	42.70	36.04	30.79	31.81
Philippines	18.94	19.36	16.49	14.39	15.50	10.15	41.60	43.13	39.12	36.58	47.50	29.83
Rwanda	43.55	40.57	39.80	44.88	51.66	42.75	73.54	71.72	72.04	77.61	83.72	74.06
Senegal	42.81	38.38	35.57	26.30	34.45	33.47	72.14	68.84	66.73	67.80	65.63	63.94
Sierra Leone	55.71	54.34	57.00	55.34	57.45	56.40	82.72	82.74	74.47	87.76	93.05	91.32
South Africa	13.03	11.60	8.94	9.57	10.70	9.81	28.11	26.93	23.90	25.32	34.07	24.72
Sri Lanka	19.86	16.88	14.08	10.51	7.60	3.40	47.94	42.88	38.19	31.83	24.65	41.60
Syrian Arab Rep.	20.95	18.60	16.17	11.52	8.49	6.04	46.67	44.01	40.91	33.10	28.10	23.81
Tanzania			44.45	19.90	42.46	39.42			83.22	84.58	89.93	77.61
Thailand	19.14	14.99	10.25	4.52	3.40	1.00	45.11	38.48	29.68	19.40	17.64	14.48
Togo	35.61	35.72	35.22	35.42	34.78	34.64	63.16	65.14	65.47	66.68	65.90	65.95
Tunisia	21.68	16.73	13.47	10.10	6.26	1.00	44.67	38.55	34.27	28.98	6.64	17.53
Turkey	25.58	21.27	16.94	13.50	9.08	1.00	48.23	43.15	37.36	32.86	26.34	20.65
Uganda		42.57	40.49	38.77	36.22	34.73		77.45	75.22	72.22	68.47	66.38
Vietnam			23.82	20.18	15.00	10.85			55.41	49.14	39.80	32.78
Zambia	37.69	39.15	41.91	43.80	63.70	42.91	70.12	72.18	75.42	79.05	79.00	77.21
Zimbabwe	26.54	23.41	22.09	56.10	27.61	31.15	53.58	50.11	48.21	50.41	82.97	60.21

Бележка: Стойностите с потъмнен шрифт са актуалните нива на едндоларовата и двудоларовата бедност, докладвана от ООН. Тези стойности не са налични за много държави и години. Все пак смъртността при децата до 5-годишна възраст е силно свързана (приблизително 0,80) с двудоларовата бедност. Следващата регресия е извлечена от данните за страните с двудоларова бедност, детска смъртност на децата до 5-годишна възраст и реалният БВП на човек от населението през една и съща година:

$$\%\$2Day_t = 114.68 + 13.366 \times \log(U5Mort_t) - 15.820 \times \log(GDP_t) \quad R^2 = 0.723,$$

където $\%\$2Day$ е очакваната стойност (%) на населението, живеещо с под \$2 на ден; $U5Mort$ е смъртността преди 5-годишна възраст, а GDP е БВП на човек от населението в постоянни 2000 долара. За уравнението R^2 показва, че независимата променлива обяснява 72,3% вариация в нивото на двудоларовата бедност в различните държави. Данните

за смъртността до 5-годишна възраст и реалният БВП на глава от населението са налични за голям брой страни и години. Поради тази причина, те са използвани като инструмент за оценяване на липсващите данни за двудоларовата бедност за различни държави и през различни години. След това връзката между двудоларовата и едодоларовата бедност е извлечена от държавите, в които реални наблюдения и за двата измерителя на бедност. Уравнението на регресията беше:

$$\%\$1Day_t = -6.629 + 0.487 \times \%\$2Day_t + 0.066 \times U5Mort_t \quad R^2 = 0.804.$$

Това уравнение е използвано, за да се оценят липсващите стойности за нивото на едодоларовата бедност по държави и години. За държавите с висок доход няма достъпни данни, затова са оценени само по-малко развитите държави.

Източник: Извлечение от ООН, Доклад за човешкото развитие (1997,2004) и Световната банка, Индикатори за световното развитие.

ИЗТОЧНИЦИ:

- Baumol, William (1990). Entrepreneurship: Productive, Unproductive and Destructive. *Journal of Political Economy* 98 (October): 893–921.
- Berggren, Niclas (2003). The Benefits of Economic Freedom: A Survey. *Independent Review* 8, 2 (Fall): 193–211.
- Bourguignon, François, and Christian Morrisson (2002). Inequality among World Citizens: 1820–1992. *American Economic Review* 92 (September): 727–44.
- Cole, Julio H. (2003). The Contribution of Economic Freedom to World Economic Growth, 1980–99. *Cato Journal* 23: 189–98.
- Collier, Paul (2007). *The Bottom Billion*. New York: Oxford University Press.
- Dawson, John W., (1998). Institutions, Investment and Growth: New Cross-Country and Panel Data Evidence. *Economic Inquiry* 36 (October): 603–19.
- Dawson, John W. (2003). Causality in the Freedom-Growth Relationship. *European Journal of Political Economy* 19: 479–95.
- Deaton, Angus (2006). Measuring Poverty. In Abhijit Vinayak Banerjee, Roland Benabou, and Dilip Mookherjee (eds.), *Understanding Poverty* (Oxford University Press).
- de Haan, Jakob, Susanna Lundström, and Jan-Egbert Sturm (2006). Market-Oriented Institutions and Policies and
- Economic Growth: A Critical Survey. *Journal of Economic Surveys* 20, 2: 157–81.
- de Soto, Hernando (1990). *The Other Path*. Harper & Row.
- Easterly, William (2006). *The White Man's Burden*. Penguin Press.
- Easterly, William, Ross Levine, and David Roodman (2004). Aid, Policies, and Growth: Comment. *American Economic Review* 94, 3 (June): 774–80.
- Easton, Steven T., and Michael A. Walker (1997). Income, Growth, and Economic Freedom. *American Economic Review* 87 (May): 328–32.
- Djankov, Simeon, Jose G. Montalvo, and Marta Reynal-Querol (2006). Does Foreign Aid Help? *Cato Journal* 26, 1: 1–28.
- Herbst, Jeffrey (2000). *States and Power in Africa*. Princeton University Press.
- Lucas, Robert E. Jr. (1988). On the Mechanics of Economic Development. *Journal of Monetary Economics* 22 (July): 3–42.
- Norton, Seth W. (1998). Poverty, Property Rights and Human Well-Being: A Cross-National Study. *Cato Journal* 18, (Fall): 233–45.
- Norton, Seth W. (2003). Economic Institutions and Human Well-Being: A Cross-National Analysis. *Eastern Economic Journal* 29 (Winter): 23–40.
- North, Douglass C. (1981). *Structure and Change in Economic History*. Norton.
- Rajan, G. Raghuram, and Arvind Subramanian (2005). *Aid and Growth: What Does the Cross-country Evidence Really Show?* NBER Working Paper No. 11513. National Bureau of Economic Research.
- Sachs, Jeffrey C. (2005). *The End of Poverty*. Penguin.
- Schultz, Theodore W. (1980). The Economics of Being Poor. *Journal of Political Economy* 88 (August): 639–51.
- United Nations (1997). *Human Development Report, 1997*. Oxford University Press.
- United Nations (2004). *Human Development Report, 2004*. Oxford University Press.
- Vásquez, Ian (1998). Official Assistance, Economic Freedom, and Policy Change: Is Foreign Aid like Champagne? *Cato Journal* 18, 2 (Fall): 275–86.
<<http://www.freetheworld.com/papers/IanVasquez.pdf>>.
- World Bank (2006). *World Development Indicators*. CD Rom. World Bank.
- World Bank (2008). *World Development Indicators*. World Bank.